

Národní obrození

Jakub Rádl

20. března 2019

Obsah

1	Obranná fáze (1774–1805)	2
1.1	Autoři	2
1.2	Divadlo	3
2	Útočná fáze (1805–1830)	4
2.1	Autoři	4
2.2	Rukopisy	5
2.3	Divadlo	5
3	3. fáze (1830–1848)	6
3.1	Charakteristika	6
3.2	Starší generace	6
3.3	Mladá generace	6
3.3.1	Karel Hynek Mácha(1810–1836)	7
3.3.2	Karel Jaromír Erbern	9
4	4. fáze (1850–1860)	9
4.1	Božena Němcová	9
4.2	Karel Havlíček Borovský (1821–1856)	10

Úvod

Národní obrození

- 70. léta 18. stol – $\frac{1}{2}$ 19. stol
- proces utváření novodobého českého národa (obnova češtiny, kultury, tradic, ...)

Události umožňující NO

- reformy **Marie Terezie** a **Josefa II.**
 - povinná školní docházka
 - výuka češtiny na základních školách
 - zrušení nevolnictví → stěhování obyvatel do měst → návrat češtiny z venkova
 - toleranční patent → návrat náboženských emigrantů
- 1774 – založena Královská česká společnost nauk → Akademie věd → šíření vědy a vzdělanosti
- zrušení Jezuitského řádu → povolení zakázaných děl

1 Obranná fáze (1774–1805)

1.1 Autoři

- **defensivní**
- spojena s **osvícenstvím**, důležitá role panovníka, význam nastolení řádu

Jozef Dobrovský (1753–1829)

- (pohřben na Ústředním hřbitově)
- učebnice **Dějiny české řeči a literatury**
 - periodizace a zachycení průběhu literatury
 - zakládá obor literární historie
- učebnice **Zevrubná mluvnice jazyka českého**
 - první kodifikační příručka češtiny
 - psána německy (pro vzdělané)
- slovník **Německo-český** (2 dílný)
 - shrnul gramatiku, vymýšlel vlastní slova, psáno německy
- **Základy jazyka staroslověnského**
 - mylně považuje staroslověštiny za původní jazyk Slovanů
 - pokládá základy Slavistiky (studium slovanské kultury a jazyka)
 - psáno latinsky

Gelasius Dobner (1719–1790)

- při překládání do latiny odhalil vady v kronice Václava Hájka z Libočan (zmanipulována šlechtici)

František Martin Pelcl (1734–1801)

- **Kronika Česká**

Václav Matěj Kramerius (1753–1808)

- věnoval se publicistice
- nakladatelství **Česká Expedice**
 - vydávalo lidové knížky pro zábavu
 - nejen vydavatelství, ale i půjčovna
 - vydávalo též noviny

Václav Thám (1765–1816)

- anakreonská poezie (oslavuje radosti života – víno, zpěv, ženy, ...)
- sborník **Básně v řeči vázané**
 - propagace české poezie
- historické divadelní hry **Václav a Jitka, Břetislav a Šárka**
 - napsány pro divadlo **Bouda**

Bohuslav Balbín

- **Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého**

1.2 Divadlo

Bouda

- první **čistě české** divadlo
- postaveno ze dřeva na koňském trhu
- i na tehdejší dobu velmi **slabá hygiena**
- v provozu v letech **1786–1789**

Stavovské divadlo

- původně *Nosticovo divadlo* → prodáno českým stavům → *Stavovské divadlo*
- za komunismu přejmenováno *Tylovo divadlo*, po Sametové revoluci zpět
- původně německé, vyhrazena nedělní odpoledne, kdy se hrálo jen česky
- 1786 – premiéra W. A. Mozart: Don Giovanni („*Mí Pražané mi rozumějí*“)
- 1834 – premiéra J. K. Tyl: Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka (poprvé zazněla píseň **Kde domov můj**)

V kotcích

U Hybernů

2 Útočná fáze (1805–1830)

- ofensivní
- snaha více psát v češtině a tvořit kvalitnější literaturu
- snaha o české vědecké publikace
- ovlivněna preromantismem

2.1 Autoři

Josef Jungman (1773–1847)

- psal česky, překládal, odborná činnost
- **Rozmlouvání o jazyku českém**
 - dialog Čecha, Němce a Daniela Adama z Veleslavína
 - Daniel je zhrozen tím, jak Čech mluví více německy, než česky
- čítanka a učebnice slohu **Slovesnost**
- **Historie literatury české**
 - obraz vývoje české literatury, doted' platí periodizace
- slovník **Česko-německý**
 - cílem bylo ukázat, že každé německé slovo má český ekvivalent
 - 5 dílů

František Palacký (1789-1876)

- kronika **Dějiny národa českého v Čechách i v Moravě**
 - po nástupu Habsburků
 - základ Historiografie
 - začal psát německy, v půlce (3. díl) přešel do češtiny

Jan Kollár (1793 - 1852)

- sbírka sonetů **Slávy dcera**
 - části pojmenované podle míst, která kdysi obývali Slované (*Sála, Labe, Dunaj, ...*)
 - stopa – časomíra
 - dnes nesrozumitelný jazyk

František Ladislav Čelakovskij

- **ohlasová poezie**
 - záměrně napodobuje lidovou poezii
- sbírka básní **Ohlas písní ruských**
 - napodobuje ruskou lidovou slovesnost
 - byliny – hlavní postavou bohatýři (bojaři – Ilja Muromec, Čurila Plenkovič)
 - epika – příběhy
- sbírka básní **Ohlas písní českých**
 - balada **Toman a lesní panna**
 - většina básní lyrických

2.2 Rukopisy

- měly potvrdit vyspělost českého jazyka
- koncem 19. století byla odhalena nepravost, ve 20. století potvrzena vědeckými metodami
- vytvořeny **Václavem Hankou** a **Josefem Lindou** (s pomocí restaurátora Horčíčky)

Rukopis Královédvorský (1817)

- označen za literární památku z **13. století**
- 6 lyrických, 6 epických a 2 lyricko-epické skladby
- epická báseň *Jaroslav* (údajně část eposu)

Rukopis Zelenohorský (1818)

- označen za literární památku z **10. století**
- obsahuje část básní *Libušin soud*, *Český sněm*
- napsán na seškrábaný pergamen z 10. století

Reakce na rukopisy

- společnost rozdělena podle toho, kdo věřil v jejich pravost
- posílení vlastenectví
- v době, kdy byly považovány za pravé, inspirovali mnoho dalších autorů
 - Bedřich Smetana: *Libuše*
 - nástěnné malby v Praze
- podobné padělky se objevují i v jiných světových literaturách (Rusko: Slovo o pluku Igorově)

2.3 Divadlo

- stavovské divadlo pravidelně uvádí české hry
- Klicpera: *Hadrián z Římsů*, *Rohovín Čtverrohý*, *Divotvorný klobouk*

3 3. fáze (1830–1848)

3.1 Charakteristika

- cíle národního obrození jsou již splněny
- začíná se rozvíjet krásná literatura
- zájem především o českou kulturu a literaturu
- mizí myšlenka austroslavismu (sjednocení slovanských zemí pod Rakouskem)
- návrat k absolutistickým principům
 - Čechy jsou jen část státu → Rakousko uplatňuje své principy (kancléř Metternich)
 - → slabší projevy vlastenectví aby nebyly problémy (nešlo o samostatný stát)
- biedermeier – životní styl měšťanstva (důležitá rodina, výchova dětí, domácnost, spokojený život s prvky vlastenectví, ale neprotestuje proti Česku jako součásti Habsburské monarchie)

Literatura

- z počátku převažovaly výchovné cíle nad uměleckými
- významné žánry
 - novela
 - kalendářová povídka – na každém dnu kalendáře je krátký příběh
 - dramatická báchorka – soudobý námět, nadpřirozené postavy, zpěv, hudba, napravení hlavní postavy
- vliv romantismu (K. H. Máchy)
- začleňování společenských prvků do tvorby

3.2 Starší generace

- zastávají starší pozice
- odsuzují polské povstání Slovanů proti Slovanům
- Josef Jungman
- Václav Hanka

3.3 Mladá generace

- zastává názor osamostatnění české kultury

Josef Kajetán Tyl (1808–1856)

- ženatý s herečkou, měl 6 dětí s její sestrou
- žurnalistická činnost
 - časopis **Květy**, **Pražský posel**
 - snaha o vzdělání a výchovu čtenářů
 - články o správném životním stylu, alkoholu, ...
 - velmi plodný – celé číslo časopisu mohlo být jeho dílem (měl také hodně dětí)
- činnost literární **prozaická**
 - povídky: historické, vlastenecké, ze současnosti s idylickým koncem
 - povídka **Poslední Čech**
 - kritizováno Karlem Havlíčkem Borovským
 - povídka **Dekret Kutnohorský**

- povídka **Rozervanec**
 - kritizuje, že Mácha v sobě má moc osobností, které si protirečí
 - postavy Karel a Hynek se hádají (zanícený vlastenec × romantik)
- **dramatická činnost**
 - historické hry
 - **Kutnohorští havíři** – spor o práva horníků, milost od panovníka je udělena až po popravě
 - **Jan Žižka**
 - **Jan Hus**
 - soudobé hry
 - **Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka**
 - **Kde domov můj?** (hudba František Škroup)
 - fidlovačka – ševcovská slavnost
 - zamilovaní příslušníci dvou zneprátených rodů → happy end
 - **Paličova dcera**
 - popisuje chování na vesnici
 - není moc pozitivní
 -
 - dramatické báchorky – soudobý příběh obohacený o pohádkové motivy, doplněný zpěvy, hudbou a polepšením hlavní postavy
 - **Strakonický dudák** (*čít. 131*)
 - postavy
 - Švanda – naivní, nezodpovědný
 - Pantaleon Vocílka – vychytralý, výřečný,
 - Švanda se vydal do světa vydělat peníze, aby si mohl vzít Dorotku, Vocílka se stane jeho sekretářem, obírá ho o peníze, nakonec se Švanda vrátí domů a zjistí, že důležitá je hlavně poctivá práce.

Karel Havlíček Borovský

•

3.3.1 Karel Hynek Mácha(1810–1836)

Život:

- typický romantik
- umělecké nadání od matky
- na gymnáziu získal vlastenecké myšlenky od Josefa Jungmana
- student filosofie a práv v Praze
- pomáhal polským revolucionářům, časté problémy s policií
- působil v ochotnické družině J. K. Tyla
- koníček cestování po hradech
- zamilovaný do Marinky Štichové
- později se seznámil s Eleonorou Šomkovou – vztah byl nevyrovnaný, protože Mácha byl intelektuál a hodně žárlivý
- syn s Lori zemřel v méně než 1 roku
- zemřel při hašení požáru, pohřben byl ve 26 letech v den své plánované svatby
- ostatky přeneseny na hřbitov na Vyšehradě na začátku okupace Německem za 2. sv. v.
- nebyla zachována podoba → Emanuel Vlček vytvořil přibližnou podobiznu podle antropologických měření Máchovy lebky

Tvorba:

- psaní pro něj bylo jen koníčkem
- většina jeho děl byla vydána až po jeho smrti
- na vlastní náklady vydal **Máj**
 - za jeho života nebyl pochopen, jelikož stále šlo o vlastenectví více než o romantismus
- inspirován Shakespearem, Goethem, Byronem, Hájkem, Herderem
- inspirací pro něj byla též příroda, především krajina okolo Bezdězu

Dílo:

- poezie česká a německá
- próza
 - dvě povídky **Obrazy ze života mého**
 - lyrizovaná próza
 - Večer na Bezdězu
 - Mářinka
 - inspirována Mářinkou Štichovou
 - v ich formě: o tom, jak se do ní zamiloval, jak odjel do Krkonoš a než dojel zpět ona zemřela
 - povídka **Pouť krkonošská**
 - lyrizovaná próza
 - označováno za první český horor
 - hrdina najde klášter na vrcholu Sněžky kde jsou mniši, kteří vstávají z mrtvých
 - román **Cikáni**
 - odehrává se v okolí Kokořína
 - děj připomíná Máj
 - popisuje milostné problémy Starého a Mladého cikána
 - vyjadřuje smutek a rozčarování ze života
 - tetralogie románů **Kat - Křivoklad**
 - putování po hradech, za vlády Václava IV.
 - kat je šlechtického původu, ale je levoboček
 - zamýšlena tetralogie, stihl napsat jen první díl – Křivoklad
 - básnická povídka **Máj**
 - jediná kniha vydaná za jeho života
 - na vlastní náklady vydal 600 výtisků, které se prodali
 - česká společnost dílo nepochopila a odsoudila, jelikož nesplňovalo ideály naučného díla národního obrození
 - přeložen do mnoha jazyků
- hodně kreslil (především hrady)

Máchův kult

- Karel Sabina
- Jakub Arbes – rozšifroval Máchovy deníky
- Jan Neruda
- František Xaver Šalda

3.3.2 Karel Jaromír Erbern

- inspirován lidovou tvořivostí (pověsti, ...)
- pohádky Pták ohnivák, Zlatovláska, Dlouhý Široký a Bystrozraký

4 4. fáze (1850–1860)

- literatura se začíná vyvíjet od romantismu směrem k realismu
- objevují se prvky z většiny směrů
- počátek kritického realismu

4.1 Božena Němcová

Život

- 1820? – 1862, za svobodna Barbora Panklová
 - pravděpodobně se narodila o dva roky dříve
 - je možné, že byla nemanželskou dcerou ze šlechtického prostředí a byla rodinou Panklových pouze vychovávána
 - otec pracoval jako panský kočí → spekulace, že byla dcerou někoho ze dvora
 - problematika je rozebírána v knize Miroslava Ivanova: Zahrada života paní Betty
- v 17(19) se provdala za Josefa Němce
 - výrazně starší, členem finanční správy
 - uvedl ji do pražské vlastenecké společnosti
 - byla inteligentnější a vzdělanější než on
 - problematický vztah → mnoho afér
- syn Hynek zemřel ve 14 letech → motiv pro napsání Babičky
- ke konci života velmi chudá

Tvorba

- sbírala ústní slovesnost, sepisovala příběhy, pohádky, říkadla
- vlastní tvorba – básně dnes zapomenuty, próza
- povídky – snaha zachytit rozdíly mezi životem na venkově a ve městě (nepodléhá biedermaieru)
- v tvorbě se prolíná romantismus s realismem
- pokus o román, nebyl úspěšný

Dílo

- povídky
 - **Pohorská vesnice** – nedotažený pokus o román, směřuje k idyle
 - **V zámku a podzámčí** – porovnává život šlechty a poddaných, na konci náprava paní
 - **Karla** – Karel vychováván jako dívka aby nemusel na vojnu
 - **Horská vesnice**
 - **Pan učitel** – idealizovaná představa učitele, který dělá vše pro druhé
 - **Babička**
 - rozděleno na čtyři roční doby
 - děj se odehrává v průběhu deseti let

- zachytává vzpomínky na babičku Magdalenu Novotnou, která s rodinou Panklových žila na Starém Bělidle
- babička je idealizovaně vykreslována jako postava bez chyb (moudrá, milá, pomáhá všem ve svém okolí, nejen chudým, ale i šlechtě)
- vloženy epizodní příběhy (například o Viktorce)

◦ **Divá Bára**

- velmi chudá dívka, dcera pastýře
- ničeho se nebojí (bere věci realisticky)
- pomáhá Elišce aby si nemusela vzít někoho, koho nemiluje, je odhalena → musí strávit den v márnici
- Eliška se nakonec nemusí brát, Bára potká lásku → happy end

• **Obrazy z okolí domazlického**

- reportážní příběhy psané uměleckým jazykem ze zážitků na Domažlicku

4.2 Karel Havlíček Borovský (1821–1856)

Život

- kupecká rodina, Borová u Německého brodu → přídomek Borovský
- studoval filozofii
- nelákalo ho „prázdné vlastenectví“
- kritizoval Tylova Posledního Čecha
- zatčen – souzen za „pobuřující“ články kritizující
- exil v Brixenu – dobré prostředí, ale psychicky vyčerpávající, od ženy se nakazil Tuberkulózou
- dcera Zdena po smrti vychovávána českou vlasteneckou společností
 - odsuzována za zamilování se do rakouského vojáka

Tvorba

- epigramy, publicistická činnost
- při návštěvě absolutistického Ruska opustil myšlenku, že by se slovanské státy měly sjednotit
- v Rusku inspirován ke knize *Obrazy z Rus* a k epigramům

Dílo

- oddíly epigramů Církvi, Králi, Vlasti, Múzám, Světu
 - inspirován Ruskem a Rakouskem
 - *Jehly, špičky, sochory a kůly*
stesal, skoval, zostril, sebral
kvůli vojně s hloupostí a zlobou místo šavel
Borovský Havel.
- Epištoly kutnohorské, Duch Národních novin
- satirická skladba **Tyrolské elegie**
 - inspirováno pobytem v Tyrolsku
 - kritizuje absolutismus, popisuje své zatčení a deportaci do Brixenu
 - příhoda s koňmi
- satirická skladba **Křest svatého Vladimíra** – nedokončené
- satirická skladba **Král Lávr** – inspirováno antickým příběhem o králi Midasovi a oslích uších

- děj:
 - král má oslí uši, snaží se to skrýt, zabíjí proto své holiče
 - jednou povolá Kukulína, odsoudí ho k smrti, na přání jeho matky ho ušetřil
 - Kukulín slíbil, že tajemství zachová, ale pošeptal ho vrbě
 - basista si vyrobil kolíček z Vrby, ta zpívala, že král Lávra má oslí uši
- kritika toho, že si vláda může dělat co chce
- kritika společnosti, že si nechá lecos líbit
- **Obrazy z Rus** – inspirovány pobytem v Rusku